

Dilan Dog — dnevnik, Veseli četvrtak, Beograd, 2018. (Luka Rakojević)

Strip kao medij ima zanimljivu predistoriju, a njegova moderna hronologija kreće od 1895. godine kad jedna epizoda serijala *Žuti dječak* daje legitimitet novoj formi izraza. Interesantno je da se to dešava iste godine kada braća Limijer u podrumu jednog kafea u Parizu prikazuju prvi film. Od tih dana do danas, strip se razvijao i postao je važan faktor modernog života. Fidel Castro, Gabrijel Garzija Markes, Leonard Koen, Nik Hornbi i Mišel Uelbek samo su neke od značajnih ličnosti koje se pozivaju na strip na različite načine. Art Špigelman je za strip *Maus*, koji predstavlja svjedočanstvo njegovog oca o logorima smrti, dobio *Pulicerovu nagradu* za dokumentarnu prozu. Savremeni francuski književnik Frederik Begbebe je napisao scenario za strip *Ostati normalan*. Umberto Eko, poznat i kao pasionirani ljubitelj stripa, jednom prilikom je izjavio da se samo *Biblija*, Homer i *Dilan Dog* mogu čitati iznova.

Dilan Dog dnevnik je monografska publikacija objavljena u čast tri decenije stvaranja serijala koji je promijenio istoriju evropskog stripa. U klasičnoj podjeli globusa na tri škole, kojoj su često skloni tumači, dominantne su američka, francusko-belgijska i japanska produkcija. Dakle, svijet superheroja i mange oličene istorijskim ili popularnim temama stilski predstavljaju dvije krajnosti — zapad i istok. Problematično je što u sferi vezanoj za evropski strip nedostaje italijanski momenat. Taj prostor je izuzetno plodan i pun autora sklonih različitim žanrovima od *Alana Forda*, preko *Korta Maltezea* i *Zagora*, do *Dilana Doga*. O svima njima postoje i značajne studije. O Grupi TNT Lazar Džamić je napisao knjigu *Cvjećarnica u Kući cveća* koja se bavi fenomenom *Alana Forda* na tlu bivše Jugoslavije. *Život sa Zagorom* Galijena Ferija i *Tisuću Zagorovih svjetova* Gracijana Fredijanija govore o ovom serijalu. Hugo Prat je priču o sebi i svom omiljenom liku prenio kroz intervju-biografiju pod naslovom *Želja da se bude beskoristan*, a urađen je i alternativni vodič kroz venecijanski prostor nazvan *Tajna Venecija Korta Maltezea — magične i skrivene rute*. *Dilan Dog* je u čast navršavanja trideset ljeta dobio zbirku zapisa koji prate proces nastanka i oblikovanja ovog serijala.

Prva epizoda serijala čiji je glavni lik istraživač noćnih mora pojavila se 26. septembra 1986. godine. Kosmos Dilana Doga stvorio je Ticijano Sklavi. Trideset godina kasnije izdavačka kuća Boneli odlučila je da sakupi tekstove koji prate hronologiju ovog serijala u posljednje tri decenije, nastajale od Milana, Rima i Torina, preko Londona, do

Jukatana. U monografsko izdanje inkorporirane su i prepiske — pisma i instrukcije koje su razmjenjivali članovi autorskog tima. Obožavac je ogromnim fondom vizuelnog materijala — crtežima, skicama, vinjetama, fotografijama i kratkim stripovima koji funkcionišu kao svjedočanstvo o jednom značajnom fenomenu.

Marko Nuči u nadahnutom predgovoru upoređuje ovaj zbir tekstova sa stepenicama od trideset stopa, gdje svaka naredna predstavlja novo proljeće. Antologijski izbor zapisa naziva *brodskim dnevnikom cijele posade*. Alfredo Kasteli bilježi da je *Dilan Dog* nametnuo nove norme u tematskom i stilskom smislu. Korado Roi scenografiju ovog djela posmatra kao ambijent sa De Kirikove slike, a on po definiciji podrazumijeva da grad bude poput sablasnog lavirinta. London, kao mjesto odvijanja radnje, potpuno je dekonstruisan i postoji u simboličnim naznakama i tragovima. Anđelo Stano otvoreno izražava divljenje prema Egonu Šileu i crtačkim stilom referiše na njegova djela. Ćiđi Simeoni piše o jednoj prizmi koju je kupio u Njujorku i o nastanku epizode *Anarhija u Ujedinjenom Kraljevstvu* koja nesumnjivo aludira na pojavu panka. Klaudio Kjaveroti smatra da je serijal *Dilan Dog* izmijenio pristup pisanju stripova, a najzaslužniji za to Ticio Sklavi, inače autor desetak romana, sjeća se posvećeničkog rada pri uspostavljanju ovog verbo-vizuelnog produkta punog referenci (na Poa, Bodlera, Magrita, horor filmove) koji traje već trećinu vijeka. Odlomak iz knjige Mikelea Mazijera, iz dijela priloga ove publikacije, govori o čovjeku koji je usamljen u borbi za odbranu sopstvenog identiteta.

Dilan Dog je za ovo vrijeme postao jedan od simbola italijanskog stripa i Bonelijeve izdavačke kuće. Glavni akter je detektiv, lovac na čudovišta i istraživač noćnih mora. Ako percipijent otpakuje tu ambalažu i zamisli se može vidjeti ranjivost, krhkost, dezorijentisanost i krizu savremenog čovjeka, kao i sveprisutne klopke koje život ispred njega postavlja. Zbog tog akcenta ovaj serijal postaje veoma interesantan različitim profilima čitalaca. Dakle, ima jednu vrstu univerzalnosti koja se tiče života danas. Bitnu ulogu igra i lik pomoćnika baziran na Gruču Marksu. Ta nesumnjiva aluzija je primjetna na prvi pogled. On unosi dozu humora u cijelu storiju i čini da ovo djelo dobije dimenziju više.

U ovom strip serijalu sažeti su snovi, ideje, sumnje, brige, sjećanja, strahovi, nade, užasi i oćajanja. Doćaravaju se na različite načine — kroz prikaze napada panike, halucinacija ili iluzija. Takav pristup otkriva ogromno prostranstvo imaginacije njegovih autora. Maštarski potencijal stvaralaca je fascinantan. Referisanje i intertekstualnost izvedeni su suptilno i dosljedno, te se mogu prepoznati motivi vezani za kulturu i stvaralaštvo najćešće 20. vijeka.

Dilan Dog dnevnik bi trebalo da bude neizbježna literatura u biblioteci svakog ljubitelja stripa, ali istovremeno i vrlo poželjna uvertira za nekog ko želi da spozna univerzum DD. U ovoj knjizi mogu se pronaći neke od tajni zanata strip autorstva, brojna iskustva scenarista i crtaća i vjerovatno najdragocjenije od svega — njihov pogled

na djelo stvarano sloj po sloj po deceniju i po s ove i one strane granice milenijuma. Kao istorijski pregled *Dnevnik* predstavlja izuzetno značajnu arhivu koja nudi spektar razmišljanja, tumačenja i stavova koje su tvorci gajili prema svom djelu. Posebno je zanimljiv uvid u sam stvaralački postupak, kao i kroki o međusobnim odnosima članova autorskog tima. Obogaćena anegdotama i luksuzno opremljena ova knjiga zaista zaslužuje pažnju.

Ako se svaki od tekstova posmatra kao komad nekog materijala, čitalac bi kada dođe do posljednje stranice mogao sklopiti mozaik u kom bi uvidio cijelu hronologiju razvoja i evolucije jednog od najznačajnijih proizvoda evropske stripovske produkcije pola vijeka unazad. Naslov, koji je sročio jedan pjesnik i muzičar (p) o čijem liku i djelu je Reinhard Klejst stvorio strip, *Voz dugotrajna patnja* može poslužiti kao odlična metafora za opisivanje ove kompozicije od trideset vagona gdje je svaki po jedna godina objavljivanja, a u njoj puno avantura, sudbina, žrtava i sporednih likova poput marioneta koji su ispredali priču o Dilanu Dogu — liku zarobljenom u istoimenom serijalu koji razumije svijet, život i čovjek(a).